

DEPREM SONRASI ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDE MANEVI DANIŞMANLIK (ZONGULDAK ÖRNEĞİ)

Salih AYBEY*

E-mail: salihaybey@beun.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8361-5793>

Citation/©: Aybey, S. (2024). Deprem sonrası ortaya çıkan problemlerin çözümünde manevi danışmanlık (Zonguldak örneği). *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 17, 197-223.

DOI Number: <https://doi.org/10.53112/tudear.1455918>

Öz

İnsan ve toplum üzerinde maddi ve manevi bakımdan yıkıcı etkileri olan deprem, sosyal hayatın akışının bozulmasına sebep olmakta ve insan hayatı üzerinde ciddi izler bırakmaktadır. Bu nedenle depremden sonra birey, sunulacak maddi destek kadar manevi desteğe de ihtiyaç duymaktadır. İnsan fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutlarının yanısıra manevi boyutu da olan bir varlıktır. İnsan, varlığını sürdürebilmek için tüm bu boyutlardaki ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Bu kapsamda bireyin, diğer boyutlarda olduğu gibi manevi boyutta da beslenmesi önem arz etmektedir. Özellikle psikoloji alanında yapılan pek çok araştırma insanın manevi boyutunun önemini ortaya koymakta, maneviyat ve ruh sağlığı arasında güçlü bir bağın olduğunu göstermektedir. Ancak afet sonrası problemlerin çözümünde manevi danışmanlık ile ilgili literatürdeki çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, deprem sonrası bireyin manevi yapısıyla ilgili ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünde verilecek manevi destek hizmetinin bireye katkısını açıklamaktır. Çalışmanın

* Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğunu teyit edilmiştir.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. The article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

örneklemine deprem bölgesinden Zonguldak'a yerleşen 16 depremzede ve Zonguldak'ta görev yapan 4 manevi danışman oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden "durum çalışması deseni" kullanılarak yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak "yarı yapılandırılmış görüşme formu" kullanılmıştır. Sonuç olarak çalışmada depremzedeler için manevi desteğin oldukça önemli olduğu, dini sorgulama ve kırılmalar başta olmak üzere pek çok dini problemlerin çözümüne katkılar sağladığı, depremzedelerin afet sonrası verilen manevi danışmanlık hizmetinden çok memnun kaldıkları, moral ve motivasyonlarını arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, Doğal afetler, Deprem, Din hizmetleri, Manevi danışmanlık.

SPIRITUAL COUNSELING IN THE RESOLVING OF PROBLEMS AFTER AN EARTHQUAKE (THE EXAMPLE OF ZONGULDAK)

Abstract

The earthquake, which has devastating effects on people and society in material and spiritual terms, causes disruption of the flow of social life and leaves serious traces on human life. For this reason, after the earthquake, the individual needs moral support as well as financial support to be offered. Human is a being that has a spiritual dimension as well as physical, psychological and social dimensions. Man has to meet his needs in all these dimensions in order to survive. In this context, it is important to nourish the individual in the spiritual dimension as well as in other dimensions. Many studies, especially in the field of psychology, reveal the importance of the spiritual dimension of humans and show that there is a strong connection between spirituality and mental health. However, the studies in the literature about spiritual counseling in the solution of problems after disasters are almost nonexistent. In this context, the main purpose of the study is to explain the contribution of the moral support service to be provided to the individual in solving the problems that may arise related to the spiritual structure of the individual after the earthquake. The sample of the study consists of 16 earthquake victims who settled in Zonguldak from the earthquake zone and 4 spiritual counselors who worked in Zonguldak. "A semi-structured interview form" was used as a data collection tool in the study conducted using "the case study pattern", one of the qualitative research techniques. As a result, the study concluded that moral support is important for survivors of disasters, makes important contributions to solving problems, especially religious questioning and fractures, earthquake victims are very satisfied with the spiritual counseling service provided after the disaster, increases their morale and motivation.

Keywords: Religious education, Natural disasters, Earthquake, Religious services, Spiritual counseling.

Giriş

Eski zamanlardan günümüze kadar varlığını koruyan doğal afetler, kaynağı ve sebebi ne olursa olsun birtakım maddi ve manevi zarar ve kayıplara yol açmaktadır. İnsanların normal yaşam sürecini olumsuz olarak etkileyen doğal afetler, ortaya çıkarmış olduğu ekonomik, sosyal, fiziksel, psikolojik/manevi birtakım zarar ve kayıplara yol açması nedeniyle toplum tarafından arzu edilmeyen bir durumdur. Bu bağlamda çeşitli doğa olaylarının yol açtığı yıkım olarak tanımlanan afet, insanlarda birçok olumsuz etkiye ve kayıplara neden olabilmektedir.

Çoğu zaman ani olarak ortaya çıkan afetler karşısında fertlerin maddi ve manevi yönden genelde hazırlıksız oluşu, afetlerden olumsuz yönde etkilenmenin başlıca sebepleri arasındadır. Bu olumsuz etkileri azaltmak amacıyla afet anında ya da afet sonrasında farklı yöntemler geliştirilmektedir. Uygulanan bu yöntemler kurtarma, enkaz kaldırma, yeniden yapılandırma vb. gibi çoğunlukla afetin görünen etkilerinin ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Ancak afetin görünen etkileri kadar görünmeyen etkilerinin olduğu da bir gerçektir. Zira afet sonrası psikolojik ve sosyal dengelerini yitiren bireyin yaşadığı sıkıntılara acil müdahale edilemezse kişinin hayatının geri kalan kısmında sağlıklı bir hayat sürmekten mahrum kalacağı düşünülmektedir. Afet sonrası yaşanan maddi hasar ve kayıplar, aslında ferdin manevi bütünlüğü sağlanabildiği sürece daha iyi telafi edilebilir. Bu itibarla gerek afet esnasında gerekse afet sonrasında bireyin ruhi/manevi yönden desteklenmesi oldukça önem arz etmektedir (Seyyar, 2016, s. 11). Ancak bu desteğin genelde toplumun, özelde ise bireyin manevi değerleri doğrultusunda sağlanması etki açısından daha faydalı olacaktır.

Manevi danışmanlık hizmetleri, sosyal hizmet alanlarında ortaya çıkan dini içerikli problemlerin çözümünde gerçekleştirilen danışmanlık faaliyetidir (Seyyar & Özdemir, 2008, s. 514). Manevi danışmanlığın hedefi ise, sosyal hizmet götürülen veya bu hizmeti isteyen hedef kitlenin maddi-manevi açıdan huzur ve mutluluğuna katkı sağlamak, acılarını hafifletmek, yaralarını sarmak, bireyi manevi olarak iyileştirmektir. Ayrıca manevi danışmanlıkla, fertlerin iç dünyalarında oluşan tahribatın fitrata ve ahlaki değerlere uygun onarılmasını, kişinin kendisiyle ve toplumla barışık yaşamasını, karşılaştığı problemlerle başa çıkma becerisini geliştirmesi hedeflenmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirirken sadece dinî konuları merkeze almaz, aynı zamanda psiko-sosyal eğitim ve destek kapsamında güzel ahlak, kültür, mantık, sağlık ve etkili iletişim gibi kişisel gelişim alanlarına girebilecek birçok eğitsel destek unsurundan da yararlanır. Böylece manevi danışmanlık, kişilerin sosyal bilinçlenmeleri ve topluma uyumları için, güzel ahlak ve üstün karakterli olmaları yönünde programları esas alarak ihtiyaç duyan kişilerin manevi risklere karşı korunaklı olmasına yardım eder. Bunun yanında bireyin tutarlı tutum ve davranış geliştirmesine, hurafe ve batıl inançlardan uzak kalmasına, benliğini ve iradesini geliştirmesine katkı sağlayarak dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmasına da katkı sağlar (Şahin, 2017, ss. 161-165; Kılıçer, 2017, ss. 19-60).

Yapılan araştırmalar toplumun farklı kesimlerinde ciddi anlamda manevi danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyulduğunu ve bu ihtiyacın karşılanmasının insanlara önemli katkılar sağlayacağını ortaya koymaktadır. Zira hastanelerde verilen manevi danışmanlık hizmetinin hastaların tedavi sürecine olumlu katkı sağladığı ve iyileşmeleri yönünde moral ve motivasyonlarına yardımcı olduğu (Altaş, 1999, s. 599; Başer, 2008, ss. 620-646; Koç, 2017, ss. 201-241), cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerin manevi yönden iyileşmelerine (Özdemir, 2006), yuva ve yetiştirme yurdundaki gençlerin kişilik gelişimleri, moral ve motivasyonları, hayata ümitle bağlanmalarında önemli rol oynadığı tespit edilmiştir (Özdemir, 2002; Demir, 2004). Yine huzurevlerindeki yaşlıların hayata pozitif yaklaşabilmeleri, sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir hayat sürmelerinde (Dağcı, 2019, s. 23, 44), engellilerin hayata bağlanma, olaylara pozitif yaklaşabilme, maddi ve manevi rehabilitasyonları bakımından onlara önemli katkıların olduğu (Efe, 2006, s. 169, 198; Kula, 2005) ortaya konulmaktadır. Bütün bunların yanında afet sonrası olağanüstü durumlarda bireye manevi destek sağladığı da (Seyyar, 2015, s. 13, 52; Alsan, 2016, s. 335, 349; Karasu, 2023, s. 223, 244; Aydın, 2023, s. 253, 277) araştırmaların ve çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlar arasındadır.

Araştırmaların sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, farklı kurumların bünyesinde yürütülmekte olan manevi danışmanlık faaliyetlerinin, toplumsal ve manevi bunalımların buluştuğu ortak noktada bireylerin sorunlarla başa çıkmasına ve anlam krizini çözmelerine yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bireylerin hayatında dönüm noktası olabilecek hastalık, hükümlülük, yaşlılık ve afet sonrası durumlarda bireyin manevi sıkıntılarının dini kaynaklardan da faydalanarak bireysel sağaltma yoluyla daha sağlıklı bir toplum elde etmeye yardımcı olması beklendiği için manevi danışmanlık hizmetleri kritik bir öneme sahiptir. Bu itibarla afet sonrası manevi danışmanlık hizmetleri de mağdurların travma sonrası stres bozukluğundan kaynaklanan değişik negatif tavır ve tepkilerin giderilmesi, manevi dünyalarıyla barışık ve topluma yeniden adapte olmaları amacıyla son derece önemlidir (Seyyar, 2015, s. 12).

Ülkemizde büyük kayıplara ve yıkımlara neden olan ve 11 ilimizi doğrudan etkileyen 06 Şubat 2023 tarihinde vuku bulan depremde başta devlet kurumları olmak üzere, birçok kişi, sivil toplum kuruluşları hemen harekete geçmiş, açılan yaraların sarılmasında önemli katkılar sunma gayreti içinde olmuşlardır. Böylece yaşanan maddi hasarın giderilmesinin yanında, manevi yaraların da sarılması yoluna gidilmiştir.

Ülkemizde yaygın din eğitimi resmi ve sistemli olarak yapan en etkin kurum Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Başkanlık, yaptığı din eğitimi faaliyetlerinin tamamını "din hizmetleri" adı altında yapmakta ve bu faaliyetlerini de cami içi ve cami dışı olmak üzere iki şekilde yürütmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı son yıllarda camiye merkeze alan, ancak camiyle sınırlı kalmayan pek çok din hizmetleri faaliyetlerine imza atmıştır. "Cami dışı din hizmetleri" adı altında yürütülen bu faaliyetler arasında, afet sonrası bireylerin içinde bulunduğu problemlerin çözümüne katkı sağlamak, sosyal ve kültürel etkinliklerle,

bireylerin beden ve ruh sağlıklarına, manevi gelişimlerine katkıda bulunmak ve afetzedelere moral, motivasyon ve manevi destek vermek amacıyla yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu hizmetin arka planında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 12-16 Ekim 2009 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen IV. Din Şurası Sonuç Bildirgesi'nin 20. maddesindeki tavsiye kararı ve 29. İl Müftüleri İstişare Toplantısı Sonuç Bildirgesi'nde alınan kararlar yer almaktadır.

Zaman kaybetmeden bu kararları uygulamaya geçiren Diyanet İşleri Başkanlığı, çeşitli kurum ve kuruluşlarla protokoller imzalamıştır. Bu protokollerden birini de 2019 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile imzalamıştır (afad.gov.tr/afad-ve-diyamet-islari-baskanligi-isbirligi-protokolu, 26.05.224). Diyanet İşleri Başkanlığı imzalanan bu protokol gereğince bağımlılık, kaza ve doğal afetler gibi kriz durumlarında manevi ve dini referanslar inşa etmek üzere, 2019 yılından itibaren tüm il ve ilçelerde görevlilerine bilgilendirici eğitim seminerleri düzenleyerek sahada çalışmalara başlamıştır. Bu bağlamda başkanlık, din görevlilerini ihtiyaç duyulması halinde "manevi danışman" unvanıyla afet ve acil durum sonrası manevi danışmanlık hizmetleri sunmak amacıyla görevlendirmeye başlamıştır.

Kahramanmaraş merkezli ve 11 ilimizi etkileyen büyük depremden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı bu faaliyetini hem deprem bölgesinde hem de deprem bölgesinden diğer illere göç eden kişilere manevi danışmanlık sertifikasına sahip din görevlilerince hemen uygulamaya başlamıştır. Görevlendirilen manevi danışmanlar, deprem sonrasında çocuklar ve gençler başta olmak üzere toplumun her kesimine hizmet sunmaya çalışmışlardır. Onlarla kurulan etkili iletişim ve sağlanan manevi destek, afetzedelerin süreci daha rahat atlatalmalarına yardımcı olabilir. Buradan hareketle bu çalışma deprem sonrası bireyin manevi yapısıyla ilgili ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünde verilecek manevi destek hizmetlerinin bireye katkısını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yapılan bu çalışma ile afet sonrası yürütülen manevi danışmanlık hizmetlerinin mevcut durumunun yanında, manevi danışman adı altında görevlendirilen manevi danışmanların depremden etkilenen bireylerin manevi gelişimlerine nasıl bir katkı sağladığı, depremedelerin manevi danışmanlık uygulaması hakkındaki görüşleri, imzalanan protokolün amacına ulaşip ulaşmadığı bizzat manevi danışmanların ve depremedelerin gözünden tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle çalışma, gerçekleştirilen manevi danışmanlığın bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesine, yapılacak eğitim faaliyetleri için program geliştirme ve değerlendirmeye ve hizmetiçi eğitim programlarının oluşturulması amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'na katkı sağlayacaktır. Yine bu çalışmadan elde edilen sonuçların teorik yönden olduğu kadar afet sonrası yürütülmekte olan manevi danışmanlık ile ilgili yeni düzenlemelere ışık tutacağı; bu alanda yapılan faaliyetlerin ilerlemesine ve kalitenin arttırılmasına da katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Deprem ve Depremın Kişiler Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri

Deprem, insan ve toplum üzerinde yıkıcı, maddi ve manevi etkileri olan bir afettir. Depremın şiddeti, kapsamı, meydana gelişi, sonrasında ortaya çıkan kayıplar, yıkım, yerinden edilme gibi nedenler depremi diğer afetlerden daha farklı kılmaktadır (Aka, 2023, s. 411, 413). Dolayısıyla insan hayatına ciddi bir iz bırakan deprem konusu kurumsal, toplumsal, bireysel, dünyevî/uhrevî seviyelerde farklı biçimlerde bakılması ve ele alınması sebebiyle değişik şekillerde izah edilmektedir. Zira deprem, insanın güvenle ayak bastığı ve hareketsiz kabul edilen toprağın da hareket edebileceğini ve üzerinde bulunan bütün yapıların hasar görebileceğini/yıkılabileceğini, can kaybına da sebep olabileceğini gösteren bir doğa olayıdır (Başoğlu vd., 2001, s. 491, 509).

AFAD, depremi “tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar hâlinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayı” olarak tanımlamaktadır (www.afad.gov.tr). Bir başka tanımda ise deprem/afet, “ekolojik dengeyi bozarak, can ve mal kaybıyla, toplumun olağan hayatını ortadan kaldıran, insanın uyum sağlama ve yanıt verme kapasitesini aşarak, dış yardıma ihtiyaç duyuran olay” şeklinde açıklanmaktadır (Tuncay, 2004, s. 2). Soliman, insanların fiziksel çevresinde önemli değişikliklere yol açan depremlerin/afetlerin insanlar üzerindeki psiko-sosyal etkilerini; ev kaybı, gelir kaybı, geleceğe ilişkin güvensizlik, ailelerin parçalanması, toplumsal bağların kopması, çoklu sistemlerle baş etmede güçlük, endişe ve stres, insan ilişkilerinde bozulma, suçluluk, duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kayıpların yol açtığı yalnızlık şeklinde sıralamaktadır (Soliman, 2000, s. 415, 435).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi deprem/afetler, maddi ve manevi kayıplarla sosyal hayatın akışının bozulmasına sebep olmaktadır. İşte bu bağlamda kendine has yöntemlerle depremden sonra bireye sunulacak olan manevi destekle bireyin kişisel baş etme kapasitesini artırması amaçlanmaktadır. Depremler, tıpkı diğer doğal afetler gibi, olağandışı etkileriyle birçok insanda geçici veya kalıcı olumsuz etki ve duygu meydana getirmektedir. Bu tür durumlardan fiilen yaşayanların yanında, görgü şahitleri ve yakın akrabalar da etkilenebilmektedir. Olaylar geçmişte kalsa bile yine birçok kişide korku, çaresizlik, çöküntü, iletişim bozukluğu, suçluluk duygusu, duygusal iniş ve çıkışlar, uyum bozukluğu ve buna bağlı olarak günlük yapılması gereken işlerin ifasında zorluklar çekmek gibi belirtiler devam etmektedir (Maden vd., 2008, s. 7, 10; Seyyar, 2015, s. 19, 20; Kula, 2002, s. 234, 255).

Bir deprem/afet sonrasında birey/ler yukarıda belirtilen sorunların birçoğu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Depremlerle/afetlerle birlikte insanlar maddi varlıklarının yanında sevdiklerini, yakınlarını ve inançlarını da yitirebilmektedir. Ancak bu inanç, sadece dini inançları değil geleceğe, hayallerine ve hayatın anlamına yönelik inançlarını da kapsamaktadır. Çünkü yapılan araştırmalar, afete maruz kalan insanların hayatlarının

tekrar eski haline döneceğine inanmadıklarını ortaya koymaktadır (Hodgkinson & Steward, 1998, ss. 1-6; Kasapoğlu & Ecevit, 2001, s. 35, 81). Bu durum, sosyal hizmet bağlamında bir “kriz” durumu olarak nitelendirilmekte (Aktaş, 2000, s. 27, 37) ve bireylerin psiko-sosyal ve manevi açıdan desteklenmesini gerekli kılmaktadır.

Deprem sonrası yaşanan zorluklar depremin yaşandığı bölgeye, türüne, şiddetine ve yaşanan can ve mal kaybına bağlı olarak değişebilmektedir. Deprem sonrası manevi, psikolojik, fiziksel, ekonomik, sosyal ve daha pek çok farklı açılardan zorluklar yaşanabilir. Güvenlik, barınma, gıda, ulaşım, iletişim, eğitim, sağlık gibi sorunların yanında manevi sıkıntılar da yaşanan zorluklar arasındadır. Yaşanan bu zorluklar karşısında birey stres bozuklukları, depresyon, kaygı, endişe, yalnızlık gibi psikolojik sorunların yanında, dini bağlamda suçluluk, boşluk ve kırılma yaşayabilmektedir. Manevi boşluğun bir sonucu olarak alkol, sigara veya yatıştırıcı maddelere yönelme ihtiyacı da görülebilmektedir.

Kişiyi psiko-sosyal ve sağlık yönünden rahatsız eden bu şikâyetler, ilerleyen süreçte de devam edebilir. Dolayısıyla bu durumda kişiyi profesyonel psiko-sosyal ve(ya) manevi desteğin verilmesi gerekmektedir. Zira yaşanan depremler/afetler, oluşturdukları maddi hasarlar kadar, kişide meydana getirdiği manevi hasarlarla da acil olarak müdahale edilmesi gereken bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda afet anında fertleri kurtarmaya yönelik acil fiziksel müdahaleler ne kadar önemli ise, afet sonrası manevi müdahaleler de en az o kadar öneme sahiptir (Seyyar, 2015, s. 29).

Yapılan bir araştırma deprem sonrası yaşadıkları sıkıntılar karşısında depremezdelelerin %59'unun dini/manevi danışmanlık, %45'inin psikiyatrik doktor terapisi, %40'ünün ise psikolojik tedavi/terapi almayı tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Yine aynı araştırma manevi destek alan bireylerin içsel anlamda daha huzurlu, aileleriyle ve toplumla daha kısa zamanda bütünleştiklerini göstermektedir (Massey, 2006, s. 51, 52). Yapılan diğer çalışmalarda ise, depremden sonra verilen manevi desteğin depresyon, anksiyete ve oluşan travma ile başa çıkmada etkili olduğu (Kessler vd., 1995, s. 1048, 1060), bireylerdeki kontrol kaybı ve çaresizliği azalttığı, acıları hafiflettiği, kişinin yaşam amacını ve anlamını güçlendirdiği (Peres vd., 2007, s. 343, 350) tespit edilmiştir. 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli yaşanan büyük deprem sonrasında bizzat sahada yapılan gözlem ve araştırmada da deprem sonrasında manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin önemi ortaya konulmuştur (İnce vd., 2023, s. 683, 704). Bu sonuçlar deprem/afet sonrası manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin insanların ruhsal ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak, moral ve motivasyonlarını yüksek tutmak, yaşanan afetin acısını hafifletmek, krizle başa çıkmak gibi birçok önemli katkı sağladığını göstermektedir.

2. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni merkeze alınarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, tek bir gerçeklikten ziyade olay ve olgulara ilişkin ortama göre birden fazla bakış açısı ve gerçeklik olabileceği tezini temel almaktadır

(Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 28). Bunun yanında nitel paradigmda insandan bağımsız bir dış gerçeklikten çok insanın yapacağı anlamlandırmalarla yeniden inşa edilen bir gerçeklik söz konusudur (Kuş, 2011, s. 66). Dolayısıyla yapılan bu araştırma manevi danışmanlıkta yeni olan bir alana yönelik olarak katılımcıların düşünce ve deneyimlerini ortaya koymayı amaçladığı için çalışmanın yönteminde nitel araştırma tercih edilmiştir.

Durum çalışması, örnek olay çalışması olarak da değerlendirilmektedir. Durum çalışması, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır. Durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırmasını yapmaktır (Chmiliar, 2010, s. 582, 583). Dolayısıyla durum çalışması araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Subaşı & Okumuş, 2017, s. 420). Bu çalışmada da henüz yeni olan afet sonrası manevi danışmanlık hizmetlerinden yararlanan depremzedelerin sürece dair duygu, düşünce ve deneyimlerini ortaya koymak amacıyla çalışmada durum çalışması kullanılmıştır.

2.1. Veri Toplama Aracı

Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama aracı “görüşme”dir. Bu tekniğin en önemli özelliği kişilerin bakış açısını ortaya koymak, duygu ve düşüncelerini derinlemesine anlayabilmektir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 129). Dolayısıyla bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış gözlem formu kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bu çalışmada depremzedelere yönelik kullanılan görüşme soruları aşağıdadır.

1. Sizce deprem nedir, yaşadığınız depremi nasıl değerlendiriyorsunuz/bunu nasıl açıklarsınız?
2. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilen ve manevi danışman olarak görev yapan görevliler sizleri ziyaret etti mi? Eğer görüştüyseniz size nasıl bir katkı sağladı, bu bağlamda manevi danışmanlık uygulaması hakkındaki görüşünüz nedir?
3. Afet sonrası uygulanan manevi danışmanlık faaliyetinin sizce önemi nedir? Bir afetzede olarak uygulanan manevi danışmanlık hizmetinin bireyin manevi/ruhi yapısının iyileşmesinde katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Manevi danışmanın anlattıklarını teselli edici/rahatlatıcı boyutta yeterli görüyor musunuz? Eğer yeterli görmüyorsanız bunun sebebi sizce ne olabilir?
5. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmekte olan afet sonrası manevi danışmanlık hizmetleri konusunda neler söylemek istersiniz, öneri ve tavsiyeleriniz nelerdir?

Manevi danışmanlara yönelik sorular da şu şekildedir:

1. Depremzedelerle nasıl bir görüşme yöntemi uyguluyorsunuz?

2. Yaptığınız manevi danışmanlık hizmeti hakkında neler söylemek istersiniz, geriye dönütler nasıldır, afet sonrası manevi danışmanlık faaliyetinin faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?

2.2. Araştırma Grubu

Çalışmanın örneklemini 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli deprem sonrası bu illerden göç eden ve Zonguldak iline yerleşen 16 depremzede ve bunlara manevi danışmanlık yapan 4 din görevlisi oluşturmaktadır. Örneklem belirlenirken “amaçlı örnekleme yöntemi” tercih edilmiştir. Zira amaçlı örnekleme yöntemi, zengin bilgi içeriğine sahip olduğu düşünülen kişilerin/durumların derinlemesine çalışılmasına imkân tanır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 73). Örneklem belirlenirken gönüllülük esası tercih edilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri

DEPREMZEDELERE AİT BİLGİLER					
SIRA	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM	MESLEK	GELDİĞİ İL
1	42	Erkek	Lise	Berber	Adıyaman
2	54	Erkek	Ortaokul	Esnaf	Kahramanmaraş
3	36	Erkek	MYO	Memur	Malatya
4	27	Erkek	Üniversite	Memur	Hatay
5	45	Kadın	Lise	Esnaf	Hatay
6	41	Erkek	Lise	İşçi	Kahramanmaraş
7	66	Erkek	İlkokul	Emekli	Malatya
8	34	Erkek	Lise	Serbest Meslek	Şanlıurfa
9	49	Erkek	Ortaokul	Esnaf	Gaziantep
10	31	Erkek	Üniversite	Serbest Meslek	Gaziantep
11	45	Erkek	Üniversite	Mühendis	Şanlıurfa
12	54	Erkek	İlkokul	İşçi	Kahramanmaraş
13	56	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı	Kahramanmaraş
14	63	Erkek	İlkokul	Emekli	Osmaniye
15	29	Erkek	Lise	Serbest Meslek	Malatya
16	37	Kadın	Lise	Ev Hanımı	Kilis
MANEVİ DANIŞMANLARA AİT BİLGİLER					Görev Süresi
1	41	Erkek	Üniversite	İmam-Hatip	18
2	38	Kadın	Üniversite	Din Hizmetleri Uzmanı	13
3	37	Kadın	Üniversite	Kur’ân Kursu Öğreticisi	11
4	41	Erkek	Üniversite	Din Hizmetleri Uzmanı	15

2.3. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda analiz, araştırma ile eş zamanlı devam eder. Nitelik araştırmacının rolü, verileri anlamlandırmak ve onları anlamlı bir bütün haline getirmektir (Creswell, 2016, s. 195, 197). Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen veriler her günün sonunda içerik analizine tabi tutulmuştur. Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan içerik analizi, insan doğasını ve davranışlarını belirleme noktasında doğrudan olmayan yollar ile çalışılmasına imkân sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 242). Verilerin analizinde ses kayıtları öncelikle metne aktarılmıştır. Görüşmeler 20-30 dakika sürmüştür. Analiz kısmında kullanılmak üzere katılımcılardan manevi danışmanlar için “MD1, MD2, MD3...” depremzedeler için “D1, D2, D3...” şeklinde kodlama yapılmıştır.

2.4. İşlem

Bu çalışmanın etik izni Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 07.09.2023 tarih ve 342251 sayılı kararı ile alınmıştır. Araştırma izni ise Zonguldak Valiliği'nin 27.10.2023 tarih ve 370444 sayılı yazısı ile alınmıştır. Depremzedelere ulaşmak için il müftülüğünden yardım alınmış ve dolayısıyla bu konuda herhangi bir zorluk yaşanmamıştır. Manevi danışmanlarla görüşmelerde ise manevi danışmanlık eğitimine tabi tutulan din görevlileri tercih edilmiştir.

3. Bulgular

Bu başlık altında, deprem sonrasında ortaya çıkan problemlerin çözümünde manevi danışmanlık hizmetlerine dair görüşler sunulmuştur. Bu bağlamda öncelikle depremzedelerin depremi nasıl algıladıkları/açıkladıklarına dair görüşler verildikten sonra depremzedelerin ve sahada görev yapan manevi danışmanların uygulanan manevi danışmanlık faaliyetleri hakkındaki görüşleri sunulmuştur.

3.1. Depremzedelerin Depremi Algılama ve Açıklama Tarzlarına İlişkin Görüşleri

İnsanın en temel eğilimlerinden biri ya kendisinin yaşadığı ya da çevresinde gördüğü bazı olaylara bir anlam verme veya bu olayların neden ve sonuçlarına farklı anlamlar yüklemek çabasıdır. Psikologlar söz konusu olan bu çabanın altında yatan nedeni, insanın içinde yaşadığı çevreyi anlamlı kılma ve sonrasında kontrol edilebilir bir duruma getirme, kendini rahatlatma ve sorunu başkasında görme, dolayısıyla öz-benliğini güçlendirme güdüsü olduğunu ileri sürmektedirler (Yaparel, 1994, s. 275, 279). Bireyin olayı anlama, algılama ve anlamlandırmasında ise onun duygu, düşünce, inanç ve hayata bakış açısı etkili olmaktadır.

Çalışmamıza katılan depremzedeler, yaşadıkları depremi çeşitli şekillerde algılamakta ve açıklamaktadırlar. Depremzedelerin ifade ettikleri söylemlere göre depremi üç şekilde algılama ve açıklama içinde oldukları görülmüştür.

Tablo 2: Depremzedelerin Depremi Algılama ve Açıklama Biçimleri

Açıklama ve Algılama Biçimleri	Açıklama ve Algılama Kavramları	Sayı (n)	%
Dini İçerikli Açıklamalar	Allah'ın Takdiri, Uyarı, Ceza, İmtihan, Kader, Dine Aykırı Davranışlar, İbadetlerden Uzaklaşma, Ahlaki Çöküntü	7	44
Doğa/Bilimsel İçerikli Açıklamalar	Doğa Olayı, Hatalı Yapılaşma, İhmal, Sorumsuzluk, Bilimsel Gelişmelere Önem Verilmemesi	3	19
Dini ve Bilimsel İçerikli Açıklamalar	Eksik Malzeme Kullanımı/Tedbirsizlik ve Allah'ın Gücü, Allah'ın Uyarısı ama Tedbirsizlik, Tevekkül ve Tedbir, Kişisel İhmalkârlık ve Kader	6	37

Tablo 2'de depremzedelerin depremi algılama ve açıklama biçimlerinin geniş bir yelpazede yer aldığı, ancak bunların üç başlık altında toplanabildiği görülmektedir. Buna göre depremzedelerin depremi daha çok (%44; n=7) dini içerikli bir algı ve açıklama ile anlamlandırmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bunu dini ve bilimsel içerikli açıklamalar (%37; n=6) ve doğa/bilimsel içerikli açıklamalar (%19; n=3) takip etmektedir.

3.1.1. Dini İçerikli Algılama ve Açıklamalar

Bu başlık altında ele alınan cevaplar arasında depremin Allah'ın bir takdiri olduğu ifadesi daha çok ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanında Allah'ın uyarısı, cezası, imtihanı gibi söylemler de yer almaktadır.

"... Ben akrabalarımın birçok kişiyi kaybettim. İçim yanıyor, ama takdir-i ilahi diyoruz. Veren de O, alan da O. Orada yaşananları bizzat gördüm. Ancak çok zor. Allah böyle acılarla imtihan etmesin, kimseye vermesin" (D7).

"Allah'ın musibeti, cezası gelince iyi kötü ayırmıyor, ama bizler de biraz Allah'ı unuttuk. İbadetten uzaklaştık. Hepimiz dünyalık hırsla kapıldık. Daha çok kazanma, daha lüks yaşama sevdamız arttı... Her şey Allah'ın takdiridir ama suçu biraz kendimizde aramızda lazım diye düşünüyorum" (D13).

"...Ben eşimi ve bir çocuğumu kaybettim. Çok konuşmak gelmiyor içimden. Sürekli kendimi sorguluyorum acaba nerede hata yaptık diye. Kader mi, imtihan mı, bina mı beni sevdiğilerimden ayırdı bilemiyorum ama bildiğim tek şey kolumun, kanadımın, ayaklarımın kırılmış olması. Artık yaşasam da hep bir yanım eksik ve tat almıyorum..." (D4).

"Ne diyeyim hocam, ahlak kalmadı, ibadet kalmadı, dürüstlük kalmadı... Bizim binalarımızı doğru dürüst yapsalardı belki bunlar başımıza gelmezdi." (D10).

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere, depremzedelerin çoğu depremi Allah'ın takdiri ve imtihan olarak görmekle birlikte, yaşanan bu olayı yapılan hataların, ibadet eksikliğinin, ahlaki çöküntünün bir cezası, Allah'ın bir uyarısı gibi algılayan ve açıklayanlar da bulunmaktadır. Hatta Allah'ın manevi bir tokadı (D2) şeklinde bir ifade kullanan

katılımcının olduğu görülmektedir. Ne var ki burada depremi kader, Allah'ın takdiri olarak görenlerin insanın çaba ve iradesini geri plana attıkları, insan ne yaparsa yapsın kaderinin değişmeyeceği yönünde görüş belirtmeleri de dikkat çekicidir.

Ancak bazı katılımcılar her şeyin Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğu gibi depremin de Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğunu belirtmekle birlikte, *“biz kötülük yaptık, biz ibadet etmedik başımıza bunlar geldi”* şeklindeki söylemlere katılmadıklarını *“bizden daha kötüler var, inanmayanlar var, onlara hiçbir şey olmuyor”* (D11, D2, D8) diyerek düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar da bu tür söylemlerin kolaycılığa kaçma, yapılan hataları ve ihmalleri örtmeye çalışma, suçu başkasında bulma gibi sebeplerle yapıldığını, bu tür söylemlerden nefret ettiklerini dile getirmişlerdir (D7, D12, D16).

3.1.2. Doğa/Bilimsel İçerikli Algılama ve Açıklamalar

Katılımcıların bazıları (n=3) yaşanan deprem hadisesini tamamen fiziksel olarak ele almakta birlikte, dini bir yüklem ve açıklama yapmamışlardır. Yaşanan bu durumun bilimsel bir gerçeklik olduğunu, depremin her an her yerde olabileceğini, depremle yaşamayı öğrenmenin önemini, bilimsel olarak gerekli önlemleri almak gerektiğini belirtmişlerdir. Depremin bir ceza, uyarı ve kader olmadığını, bilimsel olarak gerekli önlemler alınmadığı için kayıplar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda ülkemizin bir deprem kuşağında olduğunu, dolayısıyla bu gerçekliği dikkate alarak tedbirler almamız gerektiğini de eklemiştir.

“Suçu Allah’a yüklemeye gerek yok. Allah bilimsel olarak bize her şeyi açıklamış. Yani şöyle şöyle oldu da deprem başımıza geldi düşüncesini ben kabul etmiyorum. Sen maddi olarak tedbirini al, binanı sağlam yap, malzemedен çalma. O zaman bak bunlar başımıza gelir miydi? Deprem yine olurdu ama yıkım bu kadar büyük olmazdı. Ben kendim inançlı bir mühendisim. Allah Kur’ân-ı Kerim’de ‘biz dağları bir kazık yaptık’ der. Hakikaten bu böyledir. Dağlar ne kadar yüksekse, dağın toprağın altında kalan kısmı da o kadar derindir. Bu bize bilimsel olarak bir mesaj verir. Yüksek katlı binalar yapacaksın yerin altına o kadar derinlikte inmek lazım. Ama bizim on katlı binamızın 2-3 metresi toprağın içinde. İşte yıkım bu şekilde geldi. Allah’ın verdiği bilimsel mesajları alamıyoruz, aklımızı kullanamıyoruz. Ondan sonra da suçu başka taraflara atıyoruz (D11).

“Deprem tamamen doğa olayıdır. Hani hep söylenir ya deprem öldürmez, bina öldürür diye. Aynen öyle oldu. Allah insana akıl vermiş, sen o akli kullanma, sonra da kader de. Bunu kabul etmiyorum” (D8).

Yaşanan deprem hadisesini bir doğa olayı olarak gören ve bunu bilimsel olarak ele alan katılımcıların Allah'ın insanlara akıl verdiğini, bu akli insanın kullanmadığı zaman sıkıntılar yaşadığını ifade ederek, depremi bir ceza, kader, imtihan olarak algılamadıkları görülmüştür.

3.1.3. Hem Dinî Hem de Bilimsel İçerikli Algılama ve Açıklamalar

Katılımcıların bazısı da (n=6) yaşanan depremi hem dini hem de doğal nedenlere bağlayarak açıklamışlardır. Allah'ın kâinata bir düzen koyduğunu, bu düzen içinde her şeyin gerçekleşeceğini, ancak bu düzenin insanlar tarafından bozulduğunu belirtmişlerdir. Yaşanan her hadisenin, olan her olayın Allah'ın gücü ve kudretiyle meydana geldiğini, zira Allah'ın mutlak güç sahibi olduğunu, ancak insana düşenin ise gerekli tedbirleri almak, sağlam yapı yapmak olduğunu da ifade etmişlerdir. Bu konuda maalesef ihmalkâr davrandıklarını da sözlerine eklemişlerdir.

"...Tamam deprem Allah'ın takdiridir. O dilediğini yapandır. Bu konuda bir şüphemiz yok. Ancak Cenab-ı Allah demiyor mu ki, 'başımıza gelenler kendi ellerimizle yaptıklarımızdandır' diye. Dolayısıyla biz kendimiz ettik, kendimiz bulduk. Gerekli tedbirimizi almazsak, fay hattına yerleşirsek, çok kazanma hırsıyla işçilikten, malzemedan çalarsak işte bu şekilde insanların hayatlarını da çalmış oluruz. Deprem dün olduğu gibi bugün de olmuş, yarın da olacaktır. Allah'ın kâinatta koyduğu düzen bu şekildedir. Ama tedbir almak bizim işimiz..." (D6).

"Nimetlere karşı bir şükürsüzlük, bir doyumsuzluk, bir açgözlülük almış başını gidiyor. Allah bir ibret verdi bize. Kiraları beş-on kat artırmalar, artırmayanları evden çıkarmalar, insanlardan birbirini, akrabasını görmeyenler hepsi bizde. Bunu böyle okumak lazım. Tabi ki bunlarla birlikte Allah'ın takdiri olduğunu da unutmamak lazım. Ama tedbir almak da bize düşer. Yani takdir Allah'ın tedbir bizim. Önce tedbir sonra tevekkül" (D15).

"Zelzele (deprem) Kur'ân'da da geçer. Bu olacak muhakkak. Büyük sarsıntı önceki (kıyamet) bu sarsıntılarla kıyametin provasını yapıyor bence Yüce Allah. Emin olun aynen öyleydi, sanki kıyamet ve mahşer meydanı. Herkes can derdinde, ortalık toz duman. Allah muhafaza buyursun. Allah'ın takdiri demek istiyorum ama bizim de ihmalemiz çok hocam..." (D7).

Depremi hem dini hem bilimsel içerikli düşünce ile açıklamaya çalışan katılımcıların depremi Allah'ın takdiri olarak görmekle birlikte, tedbir almama, ihmalkâr davranma nedeniyle kendilerini/insanları suçladıkları görülmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan bazılarının da (D6, D11, D16) Kur'ân-ı Kerim'de geçen ayetlere (eş-Şûrâ 42/30; er-Rûm, 30/41) atıf yaparak başlarına gelen bu felaketin kendi elleriyle yaptıklarından dolayı geldiğini ifade etmiş olmaları da dikkat çekicidir. Yine bazı katılımcılar her an her yerde hissedilsin ya da hissedilmesin deprem olduğunu, bunun Allah tarafından kâinata konulmuş bir düzen/kural olduğunu, Allah'ın büyüklüğünü, gücünü, kudretini gösteren bir hadise olduğunu, diğer doğa olayları gibi depremi de böyle görmek gerektiğini, ancak insanlara düşenin gerekli tedbirleri almak olduğunu belirtmişlerdir (D2, D4, D9, D13).

3.2. Depremzedelerin Manevi Danışmanlık Hizmetlerine Yönelik Görüşleri

Depremzedelerin aldıkları manevi danışmanlık hizmetlerine yönelik görüşleri, yürütülen manevi danışmanlık hizmetinin önemini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Onların içinde buldukları problem (travmatik, psikolojik, manevi vb.) manevi danışmanlık ihtiyaçları ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu amaçla önce depremzedelerin yaşadıkları problem tespit edilmiş, daha sonra bu problemlerin çözümünde manevi danışmanlık hizmetlerinin katkısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Depremzedelerde Travmatik, Psikolojik ve Manevi Problemler

Milyonlarca insanı doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen deprem, insanlara maddi ve manevi anlamda pek çok hasar vermiştir. Nitekim maddi kayıplar, sakatlık, ölüm gibi birçok travmatik problemlerin yanında tükenmişlik sendromu, depresyon, panik atak gibi duyu bozukluklarına/psikolojik problemlere ve Allah'a olan güvenini kaybetme, suçluluk, inançta zayıflama, ibadetten uzaklaşma vb. gibi birçok dini kırılmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

"...Ben en sevdiğilerimi, anne-babamı depremde kaybettim. Bunlarla birlikte tüm hayallerimizi de toprağa gömdük geldik. Bizim için yaşamın bir anlamı kalmadı. Nerede hata yaptık da bunlar başımıza geldi diye hiç durmadan, sürekli kendi kendime soruyorum" (D5).

"Binamız çatladı ama yıkılmadı. Hamdolsun bende ve çocuklarımda bir şey yok. Ama yaşadığımız elim hadiseden sonra 12 yaşındaki çocuğum altını ıslatmaya başladı. Hiçbir şey yokken bile sarsıntı oluyormuş gibi oluyoruz. Tekrar aynı durumla karşılaşır mıyız diye uyuyamaz olduk... Cuma namazlarımı hiç kaçırmazdım, ibadetlerimi de eksiksiz olmasa da hep yapma gayreti içinde olurdum. Ama şimdi onları da yapmayı canım istemez oldu. Nedendir ben de bilemiyorum" (D11).

"...Demek ki Allah'a kullukta eksikliğimiz varmış. Kendime daha çok çeki düzen verdim (D16).

"Evin önünden bir araba bile geçse aha yine deprem oluyor diye bir duygu geliyor içime. Ne kadar daha böyle bir korkuyla yaşayacağız onu da bilmiyorum. Hayatım, hayata bakış açım tamamen değişti. Dünya da yaşamak da tat vermez oldu. Önceden bir program yapar, hayal kurardım. Şimdi hiçbir şey düşünemiyorum bile..." (D14).

“Depremle birlikte fiziken yıkıldık ama kendi adıma söyleyeyim, daha çok dua, ibadet, tövbe etmeye başladım. Rabbim bize kendimize gelelim diye bir fırsat daha verdi diye düşünüyorum” (D8).

“...Fiziki olarak yaralanmadık çok şükür ama gönlümüz yaralandı. Bunun nasıl iyileşeceğini de bilmiyorum. Allah’a inanan kullar olarak niye böyle bir acı yaşadık, niye biz diye, böyle büyük bir cezayı hak ettik mi diye içim içimi yiyor. Rabbim’e saygısızlık da yapmak istemiyorum ama sürekli de aklımı karıştırıyor” (D4).

“...Burada belki kendi adıma maneviyatımın çok darbe aldığını söyleyebilirim. Psikolojimiz zaten bitik... Tekrar toparlayacağımı ümit ediyorum ama şu an bayağı sıkıntılıyım” (D10).

Katılımcıların ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde, depremi yaşayan bireylerde maddi ve manevi anlamda büyük kayıplar yaşandığı, yaşanan bu kayıpların bireyi olumlu veya olumsuz anlamda birçok alanda etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda özellikle manevi anlamda depremin insanlarda bir sorgulama sürecini başlattığı, buna bağlı olarak bazılarının ibadetlere daha çok yöneldikleri, ancak bazılarında da tam tersi bir duruma sebebiyet verdiği, dini yönden bir zayıflama, ibadetten uzaklaşma, güven kaybı gibi durumların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.2. Depremzedelerin Problemlerle Başa Çıkma Yollarında Manevi Danışmanlık

Maneviyat, bireyin algı ve açıklamalarını yeniden şekillendirme ve davranış oluşturmada önemli etkiye sahip kavramlardan biridir. Bireyin yaşadıklarını olumlu açıdan yorumlama, sabırlı olma, umutlu olma ve sakin olma tutum ve davranışlar maneviyatın bireye önemli katkıları arasındadır (Peres vd., 2007, ss. 343-350). Dini ve manevi inançlar hemen hemen bütün kültürlerin en önemli bileşenleri arasında yer alır. Dolayısıyla pek çok insan travmatik durum karşısında hayatlarında yeni bir amaç ve anlam ararlar. İşte din/maneviyat bu noktada da insanlara yaşama tutunma, anlam arama ve aşkın olanla ilişkiler hakkındaki sorulara önemli cevaplar sunmaktadır (Aka, 2023, ss. 417-418).

Manevi danışmanlık hizmetlerinin temel hedefi, kişiyi manevi risklerden uzak tutmak yanında, manevi sıkıntıları olan bireyleri de manevi rehabilitasyon yöntemleriyle yeniden toplum hayatına kazandırmak ve iç huzura kavuşmasını sağlamaktır. Bu bağlamda manevi danışmanlık, bireylerin sosyal bilinçlenmeleri ve topluma uyumları için güzel ahlak ve üstün karakter geliştirmeye yönelik sosyal ahlak eğitim programlarını esas alır. Maneviyat odaklı yapılan bu hizmetler, yalnızca dini konuları içermekle kalmaz, aynı zamanda psiko-sosyal eğitimi ve destek kapsamında kültür, mantık, sağlık ve etkili iletişim gibi kişisel gelişim alanına girebilecek birçok pedagojik destek unsurunu da benimser (Seyyar, 2015, ss. 17-18). İşte bu bağlamda deprem sonrası ortaya çıkan problemlerin çözümünde manevi danışmanlığın nasıl bir rol oynadığına dair katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Valla ne yalan söyleyeyim hocam. Büyük bir acı yaşamışız, bin bir emekle yaptığımız evimiz yok olmuş. Dođup büyüdüğümüz toprakları, birlikte güldüğümüz, birlikte ağladığımız dostlarımızı ya kaybetmiş ya da bırakmış gelmişiz. Tanımadığımız bir yere gelmişiz. Kapımızı çalan bir insana ihtiyacımız varken müftülükten geleceklerini söylediler. Çok mutlu olduk. 4 kişi geldiler. 2 saatten fazla oturduk, dertleştik, acımızı paylaştılar, teselli ettiler, dini olarak bizleri desteklediler. Daha ne diyeyim Allah hepsinden razı olsun. Bize çok iyi geldi. Ancak tek isteğim, bir defa gelip gitmeleri değil, arada bir bizleri ziyaret etmeleridir” (D3).

“...İnanması zor ama şöyle bir şey yaşadım hocam. Ben çevre mühendisiyim. Depremde ablamı, eniştemi ve bir yeğenimi kaybettim. Bunu kabullenmek istemedim. Neden bizim başımıza geliyor diye önceleri kabul edemedim. Çünkü annem daha önce farklı sebeplerle iki evladını daha kaybetmişti. Bunu çok sorguladım, çok gelgitler yaşadım. Depremden üç ay sonra ablamı rüyamda gördüm. ‘Abi hesap vermek çok zor, benim zaten zamanım dolmuştu’ diye bir şeyler söyledi. Ben irkildim, ne yapıyorum ben diye kendime kızdım. Bu rüyadan bir hafta sonrada kendilerini manevi danışman olarak tanıtan iki hoca geldi, onlara da anlattım bu rüyayı. Onlar da sağ olsunlar, ikna edici bir açıklama yaptılar, bizi teskin ettiler. O günden sonra ben daha huzurluyum elhamdulillah. Dünyaya ve dünyalığa da çok önem vermez oldum artık” (D12).

“... Manevi danışmanlar vasıtasıyla duaya, namaza başladım. Kendimi daha iyi hissediyorum... Ben bu vesileyle de kendilerine, bunu düşünenlere teşekkür ediyorum” (D6).

“Biz deprem öncesi dine, diyanete, duaya biraz mesafeliydik açıkçası. Hatta müftülükte görevli manevi danışman olarak ziyaretinize geleceğiz dediklerin de açıkçası çok da istememiştik gelmelerini. Ama geldiler sağ olsunlar, bize değer verdiler, acımızı paylaştılar, manevi destek oldular. Bizim farklı bir ruh halimize yönelmeyi sağlattılar. Kendilerine teşekkür ediyoruz...” (D1).

“...İnsanın kendisini çaresiz hissettiği anda sana dokunan bir yardım eli öpülmeye layıktır. O gelen hoca arkadaşlar için diyorum bunu. Maksat hâsıl olmuştur zannedersen” (D9).

Gerek yukarıda görüşleri verilen gerekse diğer katılımcıların tamamı, manevi danışmanların kendilerini ziyarete gelmelerinden, acılarını paylaşmalarından, kendilerine manevi anlamda destek olmalarından dolayı oldukça memnun kaldıklarını söylemektedirler. Yine katılımcıların hemen hemen tamamının manevi danışman olarak kendilerini ziyarete gelen kişilerin kendilerine olumlu destek sağladıklarını belirterek teselli etme, ibadete başlatma/devam ettirme, duaya başlatma, çaresizliklerine çare olma, iç huzura kavuşmalarına vesile olma, dini yönden destekleme gibi birçok alanda destek

olduklarını belirtmişlerdir. Ancak iki katılımcı (D3, D13) manevi danışmanların olumlu katkı sağladıklarını, bunula birlikte sadece bir defa gelmekle/görüşmekle sıkıntılarının çözülemeyeceğini, nasıl ki bir psikolog hastasını tedavi etmek için değişik zamanlarda tekrar tekrar buluşma için randevu veriyorsa, manevi danışman da değişik zamanlarda, belirli periyotlarla buluşmalar gerçekleştirmesi gerektiğini, aksi takdirde başarılı olamayacağını dile getirmiştir. Aynı katılımcılar manevi danışmanlarla görüşmeleri esnasında ve görüşmeyi takip eden birkaç gün huzurlu olduklarını da ifade etmişlerdir.

3.3. Manevi Danışmanların Manevi Danışmanlık Hizmetlerine Yönelik Görüşleri

Konuyla ilgili manevi danışmanlarla yaptığımız görüşmelerde ise manevi danışmanların deprezede bireylerin görüşlerini destekler mahiyette açıklamalarda buldukları görülmüştür.

“Ben öncelikle böyle bir göreve haiz olduğum için Rabbime hamdediyorum. Bizi bu göreve layık gören başkanlığımıza da teşekkür ediyorum. Ben 54 deprezede ile görüşme yaptım. Biz ekip olarak ziyarete gidiyoruz. Hem erkek hem de bayan din görevlisi hocalarımla gidiyoruz ki, tüm aile fertlerine ulaşabilelim. Emin olun varınca yüzlerin güldüğünü, insanlara faydalı olabildiğini, dertlerine çözüm bulabildiğini gördükçe insan çok mutlu oluyor... Kısaca geriye dönütler çok güzel ve hep olumlu. Bizleri dinlediniz, morallerimizi yükselttiniz, içimizi ferahlattınız, acımıza iyi geldi gibi ifadeler duyuyoruz sürekli. Bunları duydukça da iyi ki bu görevi yapıyorum diyorum” (MD2).

“Çoğunlukla Allah’a kulluktan uzaklaşma, dünyaya çok meyiletme gibi durumlardan dolayı kendini suçlama içine girdiklerini görüyoruz. Bununla birlikte yaşadıkları kayıplar nedeniyle kendilerini cezalandırılmış olarak görüyorlar ve buna bağlı olarak dini bir kırılma yaşadıklarına şahit oluyoruz... Tabi ki bütün bunlar manevi bir destek ile çözülebilecek problemler. Bu konuda gerekli dini desteği veriyoruz. Bu düşüncelerin yanlış olduğunu belirtiyoruz. Uzun ve güzel bir konuşmadan sonra bu olumsuz düşüncelerden sıyrıldığını görüyoruz. Küçük bir yardım eli onların huzura kavuşmasına sebep oluyor. Zaman zaman telefonla da arayıp hal hatır soruyoruz. Görüştüklerimizden pek çoğu zaman zaman ararlar ve kendilerinde büyük bir rahatlama olduğunu söyleyerek teşekkür ve dua ederler” (MD4).

“...Hiçbir şey olmasa bile farklı bir ilden gelen ve mağduriyet yaşayan insanları ziyaret etmek bile onları çok mutlu ediyor. Görüşmeye gittiğim ailelerin hiçbirinden olumsuz bir dönüt almadım... İbadetlerini yapan, ancak yaşadığı elim hadise sonrası ibadet etmekten vazgeçen bir kişiyi ikna etmek ve bu kişinin her Cuma arayıp ‘hocam benim dünya ve ahiretimi kurtardınız, sizi sürekli dualarımın içine alıyorum’ demesinden daha mutlu edici bir söz var mı? Bizimle görüşmelerde

moral ve motivasyonlarının arttığına, hayata daha pozitif bakmaya başladıklarına şahit oluyoruz” (MD1).

“Hocam görüştüğümüz kardeşlerimle yaşadıklarımı anlatmaya kalsam saatler yetmez. Kısaca yer yönüyle mükemmel... Şöyle küçük bir anekdotumu anlatayım. Biz depremzede aileyi ziyaret etmek için önce arıyoruz, yani haber veriyoruz. Bu şekilde aradığımız bir aile ‘ben evladımı kaybetmişim benim acıma ne çare bulacaksınız’ diyerek önce bize sert çıktı. Ama biz onun acısını hissedebiliyorduk. Acısı nedeniyle her sözü hoş gördük ve tabir caizse zorla kendimizi davet ettirdik. Görüşmemiz neticesinde ‘ben hiç böyle rahatlayacağımı düşünmemiştim. Benim farklı bir yerden hayata bakmama vesile oldunuz’ diyerek duyduğu memnuniyeti söyledi. Ve bize sarılarak hüngür hüngür ağladı. Telefonunu aldı. Zaman zaman arar sorarım ve çok memnun kalır” (MD3).

Yapılan görüşmelerde manevi danışmanların depremzede katılımcıların görüşlerini destekler mahiyette görüşler ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda manevi danışmanların tamamı muhataplarından olumlu dönütler aldığını, depremzedelerin içinde bulunduğu farklı sıkıntıları giderdiklerini, dertlerini paylaştıklarını, onları manevi yönden destekleyerek iç huzurun sağlanmasına katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan depremzedelerin verilen bu hizmetten çok memnun kaldıklarını, moral ve motivasyonlarını arttırdığını, depremzedenin hemen hemen tamamının önyargılı ve görüşmek için isteksiz olmadığını, sadece depremzede değil aynı zamanda depremzede yakınlarının da arayarak kendilerine teşekkür ettiklerini ve böyle bir görevi yapmaktan çok memnun olduklarını da belirtmişlerdir.

Maneviyat ve ruh sağlığı arasında güçlü bir bağın olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle maneviyatın travma ve problemlerle başa çıkmada etkin bir yol olarak kullanıldığı görülmektedir. Nitekim katılımcıların ve manevi danışmanların ifadeleri, maneviyatın afetlerden kurtulanlar için önemli olduğunu göstermektedir. Afetzedeler yaşadıkları zorlu durumlar sonucunda sahip oldukları inançları sorgulama ve dini anlamda kırılmalar yaşayabilmektedir. Söz konusu bu risklere karşı manevi müdahalelerin oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmekte olan afet sonrası manevi danışmanlık faaliyetlerinin bireyin problemlerinin çözümünde nasıl bir katkı sağladığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı “cami dışı din hizmetleri” bağlamında 2019 yılında AFAD ile iş birliği protokolü imzalamış ve bu protokole istinaden çalışmalara başlamıştır. Bu faaliyetler arasında, afet sonrası bireylerin içinde bulunduğu problemlerin çözümüne katkı sağlamak, sosyal ve kültürel etkinliklerle, bireylerin beden ve ruh sağlıklarına, manevi gelişimlerine katkıda bulunmak ve afetzedelere moral, motivasyon ve manevi destek vermek de bulunmaktadır.

Deprem doğal bir afettir. Doğal afetler hayatın normal akışını bozan, insan hayatını alt üst eden, insanları stres ve gerilimlerle karşı karşıya bırakan olaylardır. Bu tür olaylara yol açan deprem ölüm, yaralanma, mal kaybı, ruh sağlığı üzerinde sarsıntı gibi birçok fiziksel ve ruhsal hasarlara yol açabilmektedir. Özellikle ruhsal hasarlar sadece depremi doğrudan yaşayan insanlarda değil, aynı zamanda depremzedelerin aileleri ve yakın çevresinde de ortaya çıkabilmektedir. Afet esnasında ya da afet sonrasında ortaya çıkan bu sorunlar dini anlamda da güven kaybı, inançta zayıflama, ibadetleri terk etme/azaltma, suçluluk duygusu, cezalandırılma düşüncesi gibi birçok dini kırılmalara sebep olabilmektedir. İşte bu bağlamda manevi danışmanın/manevi desteğin önemi ortaya çıkmaktadır.

Yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan ilki afet sonrası bireyin problemlerle başa çıkmasında manevi desteğin ne denli gerekli olduğu göstermiştir. Konuyla ilgili diğer araştırmalarda benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Nitekim Kula'nın 17 Ağustos 1999 depreminden sonra yapılan "Deprem ve Dini Başa Çıkma" başlıklı araştırmasında, depremden sonra dinin bir başa çıkma metodu olarak kullanıldığının ve problemlerin çözümünde önemli bir katkı sağladığının belirtilmiş olması da bunu desteklemektedir (Kula, 2000, s. 352, 360; Gülmez, 2008; Bala, 2021). Din/maneviyat ve ruh sağlığı arasında güçlü bir bağın olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle maneviyatın travma ve problemlerle başa çıkmada etkin bir yol olarak kullanılması ve katılımcılar tarafından bunun oldukça olumlu olarak görülmesi önemlidir.

Din, insanların bireysel ve toplumsal yaşantılarında, sosyal çevrelerinde inanç ve değerler sistemi önermesi bakımından insan hayatının önemli bir parçasını oluşturur. Çünkü din, bazı olayların gerçekleşme nedeni ve sonrası için kapsamlı açıklamalar yapar. Dolayısıyla zaman zaman yaşanan acı ve travmalara neden olan olayların değerlendirme ve yorumlanmasında dinin açıklamalarına yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda afeti anlama ve başa çıkma yollarını aramada insanların en çok müracaat ettiği kadim yollardan birisi de dine yöneliş ve açıklamalardır (Söylev, 2021, ss. 81-82). Araştırmalar bireylerin psikolojileri üzerinde dini inancın olumlu etkiler bıraktığını ortaya koymaktadır (Ok, 2007, s. 61, 78; Lameei & Bilici, 2022, s. 57, 68; Ayten vd., 2012, s. 45, 79; Abanoz, 2020, s. 406, 429; Doğanay, 2023, ss. 73-81). Deprem gibi maddi ve manevi kayıplara yol açan yıkımdan sonra, mağdurlar üzerinde din bağlamında yapılacak açıklamaların olumlu etkisinin olabileceği görüşlerinden hareketle, dinin bireylerin yaşadığı sorunlarla mücadele etmede önemli bir motivasyon kaynağı olduğunun ortaya çıkmış olması da elde ettiğimiz ikinci tespittir.

Görüşme yapılan depremzedelerin yaklaşık yarısının, depremi gerek günahlarından gerekse ibadet eksikliği/ahlaki çöküntüye bağlı olarak Allah'ın bir cezası olarak görmesi yaşanan afet olayına bir anlam kazandırma olarak değerlendirilebilir. Buna delil olarak da Kur'ân-ı Kerim'de helak edilen kavimlerin yaptığı kötülük, işlediği günah, ahlaki yönden bozulmalar gibi gerekçeler sunulmaktadır. Oysa bu tür dini yaklaşımların eksik ve yüzeysel dini bilgilerle yapıldığı açıktır. Zira Kur'ân'da bu toplulukların helak edilme sebepleri

incelendiğinde, bu kavimlerin yok edilmelerinin gönderilen peygamberi yalanlamaları, inkâr etmeleri ve onlara zarar vermeleri sebebiyle olduğu görülecektir. Hatta bazı peygamberlerin bu tür inkârcı kavimlerin helak olması yönünde duaları da söz konusudur (en-Nûh, 71/26-28; Yunus 10/88-89; el-Mâide 5/78-79). Ancak son din İslam ve onun peygamberi olan Hz. Muhammed'in böyle bir duası olmadığı gibi, hem Kur'ân hem de kendisi âlemlere rahmet olarak gönderildiğini açıklamaktadır (el-Enbiya, 21/107; Buhari, "Edeb", 38). Dolayısıyla kıyamete kadar diğer kavimlerde olduğu gibi toplu bir helakin söz konusu olmayacağı ortadadır. Kaldı ki, depremin sadece ilahi bir cezalandırma olarak algılanması psikolojik açıdan gerek afetzedeler ve yakınları gerekse toplumun diğer bireylerinde oluşacak suçluluk duygusu, Allah'a ibadet ve güvenmede isteksizlik, toplum içinde suçlu arama gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasına da sebep olabilir (Kula, 2002, 253).

Depremi Allah'ın bir cezası olarak değerlendirmek sorumluluktan kaçarak gerekli tedbirleri almayı engelleyeceği gibi gelişen durumlara uyum sağlamayı ve ortaya çıkardığı zorluklarla mücadeleyi de zorlaştıracaktır. Nitekim böyle bir düşünce ve değerlendirme bireyin ya kendisini ya da kendisi dışındakileri suçlu olarak görmesine zemin hazırlayacak ve böylece bireyde aşırı suçluluk, çaresizlik, ümitsizlik, değersizlik, günahkârlık gibi duygular manevi/psikolojik problemleri arttıracaktır (Söylev, 2021, s. 85). Buradan hareketle, katılımcıların ve manevi danışmanların ifadelerinden elde ettiğimiz diğer bir bulgu, afetzedelerin yaşanan olay sonucunda sahip oldukları inançları sorguladıkları ve dini kırılmalar yaşadıklarıdır.

Olaylara yüklenen anlamlar ve bakış açısı bireyin problemlerini çözmeye/başa çıkma konusunda önemli bir yer tutar. Birey problemlerin çözümünü bazen kendi kendine yapabilirken bazen de dışarıdan bir yardıma ihtiyaç duyabilir. Bu bağlamda yardımlardan biri de manevi danışmanlıktır. Zira dinin insan psikolojisi üzerindeki etkisi bilinen bir gerçektir. Doğru yöntemlerle öğretilen bir din, bireyin problemlerinin çözümünde sabırla gayret göstermesine, çözümü olmayan problemler karşısında da rıza ve teslimiyet göstermesine, başına gelen sıkıntıları hayra yormasına vesile olabilir (Ayten, 2018, s. 15). Nitekim Hz. Peygamber'in hadisi (Müslim, "Zühd", 64) bu durumu yansıtmaya açısından önemlidir. Yaşadığı sıkıntılar karşısında asla yalnız olmadığını, Allah'ın kendisine şah damarından daha yakın olduğunu (Kâf, 50/16) bilen birey, kendisini ayakta tutup, hayatına devam edebilme gücünü devam ettirebilir. Dolayısıyla dini inançlar, bireyin felaketi anlamlandırmasında, yaşanan sıkıntıya sabretme ve dayanıklılık açısından daha dirençli olmasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda verilen manevi danışmanlık hizmetleri, bireyi felaketin meydana getirdiği etkilerden daha çabuk kurtulmaya bir güç kaynağı olabilir. Zaten modern psikolojinin ürettiği yöntemlere benzer yöntemlerle dini öğretimi ve tavsiye/telkin gibi hem bilişsel hem de duyuşsal manevi desteğin gayesinin problem içinde olan ve sıkıntı çeken bireye yardım etmek ve ona yol göstermektir (Gürsu, 2022, s. 21).

Deprem sonrası yürütülecek olan manevi danışmanlık hizmetlerinin bireyin karşılaştığı problemlere çözüm bulabilmek ve manevi destek olabilmek için dinin insana ve hayata bakışının kültürde yer alan manevi değerlerle bütünleştirilerek (Özdoğan, 2009, s. 397) insanlara sunulması önem arz etmektedir. İnsanın aciz olması, arzu ve emellerini gerçekleştirme isteği, çaresizlik vb. unsurlar insanın dine yönelmesinde önemli etkindir. İnsanın, inandığı dinin kendisine sunduğu çözümlere en çok ihtiyaç duyduğu durumlar ölüm, keder, elem, hastalık, yaralanma gibi hayatın zorluklarıdır. Bu nedenle bu tür sıkıntılar içinde bulunan insanlara Allah'ın kullarını çok sevdiğini, onları koruduğunu, her derdin bir devasının olduğu, her zorluğun arkasından bir kolaylık olduğu gibi teskin edici, moral verici ve destekleyici ifadelerde bulunmak kişiye faydalı olabilir.

Son olarak manevi danışmanlığın tanımında belirtilen (bk. Frame, 2003, s. 3; Özdoğan, 2006, s. 130; Koç, 2016, s. 51, 55; Woodruff, 2002, s. 93, 94; Schlauch, 1990, s. 359) özelliklerden iyileştirme, destekleme, yönlendirme, arabuluculuk/uzlaştırıcılık ve eğitmek/geliştirmek gibi bir kısım özelliklerin deprem sonrası manevi danışman olarak görev yapan din görevlilerince uygulandığı tespitlerimiz arasındadır. Ayrıca deprem sonrası manevi danışmanlık hizmeti ifa edilirken, Kur'ân ve sünnette yer alan bireyin bilme ihtiyacı (en-Nahl, 16/78), yardım ihtiyacı (el-Maide, 5/2), moral (manevi takviye) ihtiyacı (ed-Duhâ, 93/1-3) ve uzlaşma ihtiyacının da (el-Hucurât, 9-10; en-Nisa, 4/128) giderilmesine yönelik çalışmalar yapıldığı da görülmektedir.

Kaynakça

- Abanoz, S. (2020). Türkiye'de yapılan 'Dinî Başa Çıkma' konulu araştırmalar hakkında bir değerlendirme. *Eskiyeşi*, 40, 406-429.
- Aka, M. (2023). Deprem afeti sonrası psikososyal sorunların iyileştirilmesine yönelik manevi müdahaleler. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 407-433.
- Aktaş, M. (2000). Kriz döneminde sosyal refah hizmetleri ve hizmet organizasyonlarının değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 8(2), 27-37.
- Alsan, A. (2016). Afet sonrası psiko-sosyal destek sürecinde manevi/dini desteğin kullanımı. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik II* içinde. Ali Ayten-Mustafa Koç-Nuri Tınaz (Ed.), Dem Yayınları.
- Altaş, N. (1999). Hastanelerde dinî danışmanlık hizmetleri (Türkiye uygulaması üzerine deneysel bir araştırma). *AÜİFD*, 39, 599-660.
- Aydın, Y. (2023). Afet sonrasında çocuklara yönelik manevi destek". *Dini İlimler Bağlamında Deprem* içinde. T. Karasu-M. Ayteke (Ed.), Fecr Yayınları.

- Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K., & Öztürk, E. E. (2012). Dini başa çıkma, şükür ve hayat memnuniyeti ilişkisi: hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 45-79.
- Ayten, A. (2018). *Din ve sağlık*. Marmara Akademi Yayınları.
- Başer, S. (2008). Diyanet İşleri Başkanlığının yürüttüğü cami dışı din hizmetleri kapsamında hastanelerde din hizmeti ihtiyacı. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu 3-4 Kasım 2007*, DİB Yayınları.
- Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E., Livanou, M., Özeren, M., Aker, T., Kılıç, C., & Mestçioğlu, Ö. (2001). A study of the validity of a screening instrument for traumatic stress in earthquake survivors in turkey". *Journal of Traumatic Stress*, 14(3), 491-509.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp. 582-583). USA: SAGE Publications
- Dağcı, A. (2019). Huzurevi yaşlılarının psiko-sosyal uyumu ve manevi gereksinimleri. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 23-44.
- Demir, O. (2004). *Yetiştirme yurdu gençliği ve din eğitimi*. Düşünce Yayınevi.
- Doğanay, S. (2023). Yas sürecindeki müslüman danışanlar için Kur'ân'dan bibliyoterapik bir içerik: Bilge Kişi-Musa Kıssası. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 60(1), 73-81.
- Efe, A. (2006). Engelli birey ve ailelerinin sorunları. *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 169-198.
- Gürsu, O. (2022). *Manevi danışmanlar için kılavuz danışma ilke beceri ve teknikleri*. Çamlıca Yayınları.
- Hodgkinson, P. E. & Michael S. (1998). *Coping with catastrophe -a handbook of post disaster psychosocial aftercare*. Routledge Publishing.
- İnce, A. & Temiz, Y. E. & Erdinç, Z. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde din hizmetleri: manevi danışmanlık ve rehberlik bağlamında bir saha araştırması". *Eskiyeni*, 50, 683-704.
- Karasu, T. (2023). Afet (deprem) dönemi din eğitimi ve din eğitimi dili. *Dini İlimler Bağlamında Deprem*. T. Karasu&M. Ayteke (Ed.), Fecr Yayınları.
- Kasapoğlu, A. & Ecevit, M. (2001). *Deprem in sosyolojik araştırması*. Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Kılıçer, H. (2017). Manevi danışmanlık ve rehberlik (MDR) Üzerine: Psikoloji, İlahiyat ve Tıp alanlarında maneviyat ve MDR Algısı. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları*. Ali Ayten (Ed.), Dem Yayınları.

- Koç, M. (2017). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hastanelerdeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (1995-2015): sınırlılıklar ve bir eğitim programı önerisi. *Diyanet İlmî Dergi*, 53, 201-241.
- Koç, M. (2016). *Manevi (Psikolojik) danışmanlık Müslüman-Türk Diasporası örneği*. Emin Yayınları.
- Kula, M. N. (2005). *Bedensel engellilik ve dinî başa çıkma*. Dem Yayınları.
- Kula, N. (2002). Deprem ve dini başa çıkma. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 234-255.
- Kula, N. (2000). Deprem ve kıyamet benzetmesi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9(9), 352-360.
- Lameei, V. & Bilici, M. (2022). Dinin psikolojik iyi oluş üzerindeki rolü ve değerlendirilmesi. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(19), 57-68.
- Mağden, Ç., Ademhan, Ç., Şavur, E., Yeniokatan, İ., Kılıç M., Gözden, M., Çavuşçulu, M., Akman, P., Tomas, A.S., Yüksel, S. (2008). *Afetlerde psikososyal destek uygulama rehberi*. Türk Kızılayı.
- Massey, K. (2006). Light our way a guide for spirutual care in times of disaster. J Sibley Jones (Ed.). National Volutary Organizations Active in Disaster.
- Ok, Ü. (2007). *İnanç psikolojisi / yaşamı anlamlandırma biçiminin hayat boyu gelişimi*. İlahiyat Yayınları.
- Özdemir, S. (2002). *Korunmaya muhtaç gençlerin din öğretimi ihtiyaçları*. Tuğra Matbaası.
- Özdemir, Ş. (2006). *Cezaevlerinde din eğitimi*. Arı Sanat Yayınları.
- Özdoğan, Ö. (2009). "Hastalıklara manevi psikolojik yaklaşım". *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereler*. DİB Yayınları.
- Özdoğan, Ö. (2006). İnsanı anlamaya yönelik bir yaklaşım: Pastoral Psikoloji. *AÜİFD*. 47(2), 127-141.
- Peres, J. F. vd., (2007). Spirituality and resilience in trauma victims". *Journal of Religion and Health*, 46(3), 343-350.
- Seyyar A. & Özdemir, S. (2008). "AB sürecinde türkiye'de dini sosyal hizmetlerin önemi – Türkiyer-Almanya örneği-". *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*. TDV Yayınları.
- Seyyar, A. (2015). İslami değerler açısından manevi sosyal hizmetler. *Manevi Sosyal Hizmetler*, Ali Seyyar (Ed.), Rağbet Yayınları.
- Seyyar, A. (2016). *Olağanüstü durumlarda acil manevi destek*. Rağbet Yayınları.

- Soliman, H. H. (2000). Generalist practice with survivors of natural disasters. *collaborative social work strengths-based generalist practice* içinde P. John ve Contributors (Ed.), Pecoock Publishers.
- Söylev, Ö. F. (2021). “Afetlerin ruh sağlığı üzerindeki etkileriyle başa çıkma stratejisi olarak kader inancı”. *Olağanüstü durumlarda manevi danışmanlık ve rehberlik: Disiplinlerarası araştırmalar*. B. Demirtaş, O. Gürsu, Ö. F. Söylev (Ed.), y.y.
- Subaşı M. & Okumuş K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran 2017 21(2), 419-426.
- Şahin, Z. A. (2017). *Manevi bakım ve danışmanlık*. Marmara Akademi Yayınları.
- Tuncay, T. (2004). *Afetlerde sosyal hizmet*. Özbay Basım.
- Yaparel, R. (1994). Depresyon ve dinî inançlar ile tabiatüstü nedensel yüklemeler arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 275-279.

Spiritual Counseling in The Resolving of Problems After an Earthquake (The Example of Zonguldak)

Salih Aybey

Extended Abstract

Natural disasters, which have maintained their existence from ancient times to the present, lead to a number of material and moral damages and losses, regardless of their source and cause. Natural disasters that negatively affect the normal life process of people are a situation that is never desired by society because of the economic, social, physical, psychological/ spiritual damages and losses that they cause. In this context, a disaster defined as the destruction caused by various natural events can cause many negative effects and losses to people.

The fact that individuals are generally unprepared for material and spiritual Decencies in the face of disasters that occur suddenly most of the time is among the main reasons for being negatively affected by disasters. In order to reduce these negative effects, different methods are being developed at the time of a disaster or after a disaster. These methods applied are rescue, debris removal, reconstruction, etc. for the most part, it is aimed at eliminating the visible effects of disaster. However, it is a fact that disaster has invisible effects as well as visible effects. Because it is believed that if urgent intervention cannot be provided to the difficulties experienced by the individual who has lost their psychological and social balance after the disaster, the person will be deprived of living a healthy life for the rest of his life. The material damage and losses experienced after the disaster can actually be compensated better as long as the spiritual integrity of the individual can be ensured. In this respect, it is very important to support the individual spiritually / spiritually both during the disaster and after the disaster. However, the realization of this support in accordance with the spiritual values of the society in general and the individual in particular will be more beneficial in terms of impact.

Spiritual counseling services are counseling activities performed in the solution of problems with religious content that arise in the fields of social work. Spiritual counseling aims to contribute to the material and spiritual peace and happiness of the target group who are being taken to social work or who want this service, to alleviate their pain, heal

their wounds, and to improve their spiritual well-being. In addition, through spiritual work, it aims to repair the destruction caused in the inner worlds of individuals in accordance with natural and moral values, to live peacefully with oneself and society, to develop the ability to cope with the problems one faces. While realizing these goals, it not only focuses on religious issues, but also activates many educational support elements that can be included in personal development areas such as good morals, culture, logic, health and effective communication within the scope of psycho-social education and support. Thus, spiritual counseling contributes to the achievement of happiness in the world and the hereafter by contributing to the development of self and will by making people who need social services protected from spiritual risks, developing consistent attitudes and behavior, staying away from superstitions and superstitious beliefs, based on programs for people to become socially conscious and adapt to society, to be of good morals and superior character.

During the earthquake that occurred on February 06, 2023, which caused great losses and destruction in our country and directly affected our 11 provinces, many people, non-governmental organizations, especially government agencies, immediately started working and made important contributions to healing the wounds that were opened. In addition to eliminating the material damage experienced, the way has been taken to heal the spiritual wounds, and services such as psycho-social and spiritual counseling have been tried to be provided. The most effective institution that conducts widespread religious education in our country officially and systematically is the Presidency of Religious Affairs. The Presidency conducts all of its religious education activities under the name of religious services and conducts these activities in two ways, in-mosque and out-of-mosque. The Directorate of Religious Affairs has carried out many religious services activities in recent years that center the mosque, but are not limited to the mosque. Among these activities carried out under the name of "non-mosque religious services", there are also studies conducted to contribute to the solution of the problems faced by individuals after the disaster, to contribute to the physical and mental health of individuals, spiritual development through social and cultural activities, and to provide moral, motivational and moral support to disaster Decedents.

In this context, the Presidency of Religious Affairs signed a protocol with the Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD) in 2017. In accordance with this signed protocol, in order to build spiritual and religious references in overcoming crisis situations such as addiction, accidents and natural disasters, it has started working in the field by organizing informative training seminars for its officials in all provinces and districts since 2017. In this context, the Presidency has started assigning religious officials to provide spiritual counseling services after disasters and emergencies with the title of "spiritual counselor" if necessary.

After the great earthquake that affected our 11 provinces based in Kahramanmaraş, the Directorate of Religious Affairs immediately began to implement this activity by religious officials who have a certificate of spiritual counseling both in the earthquake zone and to people who migrated from the earthquake zone to other provinces. The assigned spiritual counselors have tried to provide services to all segments of society, especially children and young people, after the earthquake. Effective communication and moral support established with them can help disaster victims to get through the process more comfortably. This study was conducted in order to examine the contribution of the moral support service to be provided to the individual in solving the problems that may arise related to the spiritual structure of the individual after the earthquake.

With this study, it was tried to determine the current status of spiritual counseling services conducted after the disaster, whether spiritual counselors assigned under the name of spiritual counselors contribute to the individual and social development of earthquake victims affected by the earthquake, the opinions of earthquake survivors about the practice of spiritual counseling, to what extent the signed protocol has reached its goal, through the eyes of spiritual counselors and earthquake survivors. This study is also important because it will contribute to the investigation of the effects of spiritual counseling on individuals, program development and evaluation studies, and the establishment of in-service training programs for the Presidency of Religious Affairs. Again, it can be thought that the results obtained from this study will shed light on the new regulations related to spiritual counseling that are being carried out after the disaster, as well as theoretically, thus contributing to the progress of activities in this field and improving the quality.

The study is limited to the province of Zonguldak. The case study design, one of the qualitative research techniques, was used in the study. The data were obtained with a semi-structured interview form after obtaining the necessary permissions from the relevant institutions. In this context, interviews were conducted with 16 earthquake victims and 4 spiritual counselors who migrated from the earthquake zone to Zonguldak and settled here on a voluntary basis. When determining the people to be interviewed, individuals who have received spiritual counseling services have been preferred. In order to be used in the analysis part, coding was made as "MD1, MD2, MD3..." for spiritual counselors from the participants and "D1, D2, D3..." for earthquake victims. As a result, the study concluded that moral support is important for survivors of disasters, makes important contributions to solving problems, especially religious questioning and fractures, earthquake victims are very satisfied with the spiritual counseling service provided after the disaster, increases their morale and motivation.